

זמן לדיאלוג ישראלי-תורכי בנושא סוריה

ד"ר נמרוד גורן*

המאמר התפרסם במעריב ב-4 באפריל 2018

המעורבות האיראנית הגוברת בסוריה מגדילה את המוטיבציה הישראלית למצוא דרכים להשפיע על המציאות המתהווה בסוריה. על פי הדיווחים, ישראל ביצעה בשנים האחרונות מהלכים צבאיים מוצלחים על מנת לשמור על האינטרסים הביטחוניים שלה סביב גבולות הצפון. ואולם, בזירה המדינית, אשר הופכת מרכזית יותר ויותר בכל הנוגע לעתיד סוריה, יכולת ההשפעה הישראלית מתגלה כנמוכה למדי.

העשייה המדינית הישראלית פונה בראש ובראשונה לבת בריתנו המרכזית, ארה"ב. ממשלת נתניהו וממשל טראמפ מסכימים על הצורך להגביל את השפעתה האזורית של איראן, ולקראת סוף 2017 הם אף הגיעו להבנות ותכנית פעולה בנושא. ואולם, בפועל, האמריקאים ממשיכים להרחיק ידם מסוריה, ולהותיר את הבכורה שם לרוסיה.

מאז כניסת רוסיה לסוריה, ישראל מפנה מאמצים מדיניים רבים גם בכיוון מוסקבה. הפגישות התכופות בין נתניהו לפוטין מאפשרות לישראל להציג לרוסים את רצונותיה וחששותיה. עם זאת, האינטרסים הרוסיים שונים משל ישראל, וגם אם המדינות מצליחות לכוון תיאום ביטחוני ולהגיע מעת לעת להבנות מדיניות, הרי שבסוגיה המרכזית עבור ישראל – נוכחות איראן בסוריה – הפערים גדולים.

לאחר ההסלמה האחרונה בצפון, דווח כי ישראל פנתה גם לגרמניה, צרפת ובריטניה, בבקשה שיעבירו מסרים לאיראן נגד התבססותה בסוריה. סביר שמסרים אלו לא שכנעו את בכירי המשטר בטהראן לשנות את דרכם. ואולם, הפנייה הישראלית מראה את חשיבות בעלות הברית המסורתיות של ישראל באירופה, כלפיהן נקטה ממשלת נתניהו בשנים האחרונות גישה תוקפנית לאור חילוקי דעות בנושא הפלסטיני.

ישראל צריכה להעמיק את היחסים עם האיחוד האירופי והמדינות המרכזיות בו, ולא להתפתות ולפנות כתחליף לממשלות אחרות באירופה שמאמצות אומנם גישה אוהדת יותר כלפי ישראל בנושא הפלסטיני, אך נעדרות יכולת השפעה בנושאים אסטרטגיים אזוריים.

יש אפיק מדיני נוסף, עם השפעה הולכת וגוברת על הנעשה בסוריה, אליו עוד לא פנתה ישראל: תורכיה. בעבר קראה תורכיה בתקיפות להפלת אסד, ואולם היא שינתה כיוון ויישרה קו עם רוסיה. בעקבות זאת, היא הפכה צלע מרכזית בתהליך אסטנה, לו שותפות גם רוסיה ואיראן ושב מטקבלות החלטות משמעותיות לגבי המציאות בסוריה. ב-4 באפריל, למשל, אמורה תורכיה לארח פסגה בנושא סוריה, בהשתתפות פוטין ורוחאני.

תורכיה גם הגיעה לאחרונה להבנות עם הממשל האמריקאי, במטרה ליישב – ולו במידת מה – את המתחות ששוררת בין שתי המדינות, שנובעת גם מהבדלי אינטרסים בסוריה. תורכיה מעורבת צבאית ומדינית בנעשה בסוריה, ויש לה אינטרסים משמעותיים בנוגע לעיצוב עתיד המדינה. היבטים שקשורים לכורדים, לפליטים הסורים, ליחסי מסחר וכלכלה, ולאזורי השפעה גאו-פוליטית מעצבים את המדיניות התורכית ביחס לסוריה.

בתורכיה שורר חשש מהשפעה איראנית גדולה מדי במדינה, גם אם במידה שונה מהחשש הישראלי ומסיבות אחרות. תורכיה ואיראן אומנם שותפות לאותו תהליך מדיני בקשר לסוריה, מחלקות ביניהן אזורי פעולה צבאיים שם, ומשתדלות לא להפריע זו לזו, אך הן אינן בעלות ברית באופן בו נהוג לצייר זאת בישראל. לאורך

* ד"ר נמרוד גורן הוא ראש מכון מיתוים.

השנים, תורכיה ואיראן השכילו לשתף פעולה סביב אינטרסים משותפים ולכונן יחסי שכנות תקינים, אך שוררת ביניהן גם חשדנות ויריבות, גם בנושאים של הגמוניה והשפעה (ולא רק במזרח התיכון).

ההתבססות האיראנית בסוריה אינה איום ביטחוני בעיקרו עבור תורכיה, כפי שהדבר עבור ישראל. החשש שם הוא בעיקרו כלכלי ופוליטי. אין לצפות שתורכיה תנקוט פעולות שיגבילו את הנוכחות הצבאית האיראנית בסוריה, אך תורכיה כן יכולה לרצות לנקוט מהלכים שיגבילו כניסת מוצרים איראנים וחברות איראניות לשוק הסורי, ושיחלישו את הקשר המדיני בין השלטון בדמשק – יהיה אשר יהיה – לטהראן.

מצב זה מייצר זהות אינטרסים מסוימת בין ישראל לתורכיה, דווקא בתקופה בה המדינות נראות כנטולות אג'נדה משותפת, ומן הראוי לנסות למנף זאת. האמון ההדדי בין תורכיה לישראל נמצא בשפל, והדינמיקה החיובית שנוצרה אחרי החתימה על ההסכם לשיקום היחסים הואטה במחצית השנייה של 2017, במיוחד לאחר המתחויות סביב מסגד אל-אקצא בחודשי הקיץ.

יחד עם זאת, המדינות נותרו נאמנות להסכם עליו חתמו ב-2016, ונהנות כיום מיחסים דיפלומטיים מלאים. הן מוכיחות היום, כמו בעבר, שביכולתן לשתף פעולה בתחומים מסוימים למרות מחלוקות עמוקות בנושא הפלסטיני. הנושא הסורי יכול להיות דוגמה לכך.

לאור השונות באינטרסים הישראליים והתורכים בסוריה, ולאור התיאום הביטחוני הקיים בין תורכיה לאיראן, דיאלוג ישראלי-תורכי בנושא סוריה צריך להיות מדיני וכלכלי באופיו, ולא צבאי. ככזה, גורמים שיכולים למלא תפקיד מוביל בו הם משרד החוץ ומשרד הכלכלה (שכבר נקטו שניהם מאז 2016 צעדים להגברת שיתוף הפעולה בין המדינות), ולא מערכת הביטחון.

רבים במערכות השלטון בישראל פוסלים על הסף דיאלוג עם תורכיה ומזהים את ארדואן כאויב מוחלט. רבים מהם גם לא האמינו בעבר שהמדינות יצליחו להגיע להסכם על שיקום היחסים. ואולם, כשם שיחסי תורכיה ואיראן מורכבים, כך גם יחסי תורכיה וישראל.

האינטרסים של ישראל בגבול הצפון מחייבים בדיקה מעמיקה של היתכנות דיאלוג ישראלי-תורכי בנושא הגבלת המעורבות האיראנית בסוריה. האופציות המדיניות האחרות אינן מספקות כיום את הסחורה. גם אם דיאלוג שכזה יתקיים תחילה בסיוע צד שלישי או בדרגים בלתי-רשמיים, וגם אם יתגלה לבסוף כי יעילותו מוגבלת, זהו אפיק מדיני שאסור לפסול מראש ושמערך החוץ הישראלי צריך לנסות ולקדם.